

## האמירה האחרונה של הקב"ה למשה

**מים ראשונים:** עשרות פעמים נאמר בתורה: "וידבר ה' אל משה לאמר", או "ויאמר ה' אל משה לאמר". להוציא פרשות כמו תצוה וצו, אין לך פרשה בספרים שמות, ויקרא, במדבר, בה לא נזכר לפחות פעם אחת אחד משני ביטויים אלה. וכבר דקדקו המדרשים במילה "לאמר", שמשמעותה היא שמשה יעביר את הדברים הלאה לבני ישראל. וכלשון פסיקתא זוטרתא פרשת ויקרא: "לאמר - לך אמור לישראל שלא היה מדבר עמו אלא בשביל ישראל". ומה עם ספר דברים?

### הקדמת רמב"ן לספר דברים – לא נאמר וידבר/ויאמר בספר הזה

הספר הזה ענינו ידוע שהוא משנה תורה, יבאר בו משה רבינו לדור הנכנס בארץ רוב מצות התורה הצריכות לישראל... ועוד יוסיף בספר הזה כמה מצות שלא נזכרו כלל כגון הייבום ודין המוציא שם רע והגירושין באשה ועדים זוממין וזולתן, וכבר נאמרו לו כולן בסיני או באוהל מועד בשנים הראשונות קודם המרגלים, כי בערבות מואב לא נתחדשו לו אלא דברי הברית... ועל כן לא נאמר בספר הזה: "וידבר ה' אל משה לאמר", "צו את בני ישראל" או: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" מצוה פלונית.<sup>1</sup>

### מסכת תענית דף ל עמוד ב – חידוש הדיבור אחרי 38 שנה

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים... חמשה עשר באב מאי היא? ... רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר. דאמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה, שנאמר: "וַיְהִי כְאֲשֶׁר תָּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְרָב הָעָם: וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר" (דברים ב טז-יז) - אלי היה הדבור.<sup>2</sup>

**ויאמר ה' אלמשה הן קרבו ימיה למות קרא אתיהושע והתניצבו באהל מועד וכו' ... ויאמר ה' אל משה הנד שכב עם אבתיה ... ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדנה את בני ישראל שימה בפייהם וכו' :** (דברים לא יד-ט). ... **וידבר ה' אלמשה בעצם היום הזה לאמר: עלה אליהר העברים הזה הרנבו אשר בארץ מואב אשר עלפני ירחו וראה אתארץ פנעו אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה:** (דברים לב מח-מט).<sup>3</sup>

### אור החיים דברים לב מח פרשת האזינו – אתה בן תמותה

בעצם היום הזה לאמר. אומר לאמר, שיאמר להם לישראל שהוא עולה למות.<sup>4</sup>

### מחלקי המים

**מים אחרונים:** ראו דברינו [ספר דברים משנה תורה](#) בפרשת דברים וכן [מדרש פטירת משה](#) בפרשת וזאת הברכה.

<sup>1</sup> הצעת נכדי שחר אורי יובל ה"ו שספר דברים כולו הוא ה"לאמר" של כל הציוויים שבספרים הקודמים.  
<sup>2</sup> ובירושלמי תענית פרק ג הלכה ד (מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה א) מודגש חלקו של הציבור: "רבי זעירה בשם ר' חנינה: מה יעשו גדולי הדור ואין הציבור נידון אלא אחר רובו! שכן מצאנו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמנודים לא היה מדבר עם משה, שנאמר [דברים ב טז] ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב המחנה מה כתוב בתריה [שם יז]: וידבר ה' אלי לאמר. בלי ה"לאמר", בלי הציבור אליו מיועד הדיבור – אין דיבור, גם לא עם משה. מקור זה הוא סיוע רב לרמב"ן לעיל. ומה קורה כאשר מתחדש הדיבור עם משה כאשר תמו שלושים ושמונה שנות המדבר ועונש דור המדבר? לא מופיע "וידבר ה' אל משה לאמר", אלא: "וידבר ה' אלי לאמר". היכן מצויים דברי ה' שהתחדשו כעת? ב"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל". זה אופיו המיוחד של ספר דברים עליו הרחבנו בדברינו [ספר דברים – משנה תורה](#). מטרת ספר דברים היא לבאר את התורה, לזרז ולחזור ולהזהיר את דור הבנים העומד על סף הכניסה לארץ. משה לא מחדש שום דבר, אומר רמב"ן, הכל כבר נאמר לו: "בסיני או באוהל מועד בשנים הראשונות קודם המרגלים" – גם מצוות שבמקום אחר מכנה אותן רמב"ן "מחודשות". והראיה, שבכל ספר דברים אין שימוש בביטויים: "וידבר ה' אל משה לאמר, צו את בני ישראל או דבר אל בני ישראל". האמנם?  
<sup>3</sup> הנה יש שניים (שלושה) "וידבר" או "ויאמר ה' אל משה" בסוף הספר, כאשר משה נפרד מבני ישראל ומסתלק מן העולם! בחטיבת הפסוקים הראשונה, יש גם יש "מצווה פלונית" של כתיבת השירה, שעפ"י חז"ל היא מצוות כתיבת ספר תורה. ראו ספר החינוך מצווה תריג החותמת את מנין המצוות: לכתוב כל אחד ואחד מישראל ספר תורה לעצמו. חטיבת הפסוקים השנייה, מפרק לב, היא ציווי פרטי-אישי למשה ואיננה "מצוה פלונית". ומעניין שבחטיבה הראשונה של המצווה לכתוב ספר תורה, אין המילה "לאמר" ובחטיבה השנייה, האישית, יש! מה פשר "לאמר"? זה? למי יש לומר ומה יש לומר?  
<sup>4</sup> זו האמירה האחרונה של הקב"ה למשה ובלשון "וידבר" דווקא! לא רק על מנת להעביר את שרביט ההנהגה ליהושע באופן מלא ונחרץ, אלא גם "אמר" ברור לבני ישראל שאף אתה כאחד העם ובן תמותה, אולי על מנת שלא יחפשו אחריו ושלא יעשו ממך עבודה זרה. זוהי האמירה האחרונה של הצור לציר הנאמן. גם אותה בן תמותה. לך אמור זאת לבני ישראל. ראו גם הדרשה בבראשית רבה כו ו על הפסוק בבראשית ו ג: "בשגם הוא בשר" – "בשגם – זה משה".